

Rámcové požadavky k výkonu studenta u státní zkoušky z české literatury a didaktiky české literatury Učitelství pro I. stupeň ZŠ Program CŽV v systému DVPP

Platné od akademického roku 2022/2023

Zásady

Posuzuje se:

- úroveň literárně teoretických a didaktických znalostí spojená s dovedností využívat jich k hlubšímu porozumění literárnímu dílu i ke kultivované, zajímavé a smysluplné komunikaci o literárních textech blízkých dětem a mládeži;
- úroveň uvažování o úloze literární výchovy;
- obeznámenost s cíli literární výchovy a schopnost je vymezovat a pojmenovat;
- připravenost naplňovat tyto cíle v konkrétní práci s textem a s žáky;
- připravenost k rozvoji a propojování dovedností čtení elementárního s čtením pro zážitek a informaci; dovednost reflektovat zkušenosti z praxe i vlastní školní docházky.

Seznam prostudované literatury pro děti a mládež

Je třeba předložit reprezentativní seznam četby z české a překladové literatury pro děti a mládež (dále „LPDM“) i seznam odborné literatury oboru.

Seznam musí obsahovat **minimálně 30 literárních děl**, která dokážete stručným a výstižným způsobem celkově charakterizovat (zařazení do žánrového kontextu, o čem a jak dílo promlouvá). Očekává se, že jste schopni o dílech uvedených v seznamu hovořit ze všech výše uvedených hledisek odborných i didaktických.

Knižní tituly by měly být určeny pro děti mladšího školního věku (prvostupňové čtenáře) na různé úrovni čtení a také rozmanitých zálib. Alespoň deset knih by mělo být vydáno poprvé po roce 2000.

Jednotlivé tituly přesně citujte (www.citace.com).

1. část SZ: Didaktický potenciál textu

V první části státní zkoušky prokazujete, že jste schopni postihnout didaktický potenciál textu (*jejich seznam je uveden na straně 3, pokud obsahuje číslo otázky více textů, vybíráte si dle Vaší preference ten, který budete chtít komentovat a připravovat na něj vyučovací lekci; můžete jich také využít více, pokud budete chtít například porovnat postavy, jazykové prostředky aj.*).

Zamýšlíte se dále nad otázkami:

- Proč je cenné, že text existuje, jaké je jeho poselství?
- Čím je obsah zajímavý – koho by mohl zaujmout?
- Čím je zpracování textu zajímavé, má cenu si ho povšimnout? Postavy, motivy, vypravěčská perspektiva, jazykové prostředky, popis prostoru, práci s časem, velký prožitek u básně aj.?
- Jak souvisí zvolený formát či jazyk textu s jeho obsahem?
- Kterým klíčovým místům musí žák porozumět, aby text dobře pochopil?

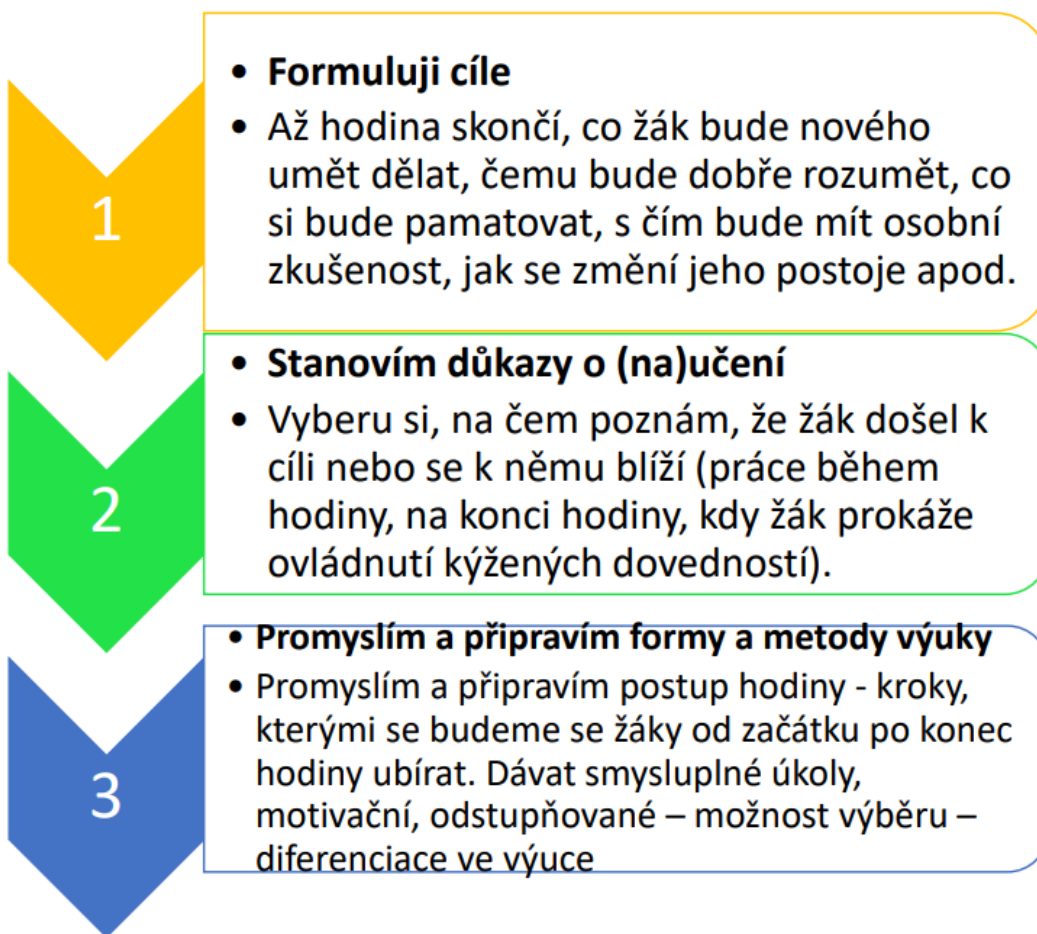

2. část SZ: Příprava plánu výuky

Cílem této části SZ je aplikovat teoretické poznatky při návrhu plánu vyučovací hodiny. Postupujte podle kroků plánování pozpátku v daném pořadí:

1. výběr ročníku – pro které by byl výchozí text vhodný,
 1. cíle,
 2. důkazy o (na)učení (jak poznám, kde se nachází žáci ve vztahu ke stanovenému cíli),
 3. činnosti v hodině (vhodné formy a metody výuky s ohledem na cíl a skupinu žáků). Při návrhu činností věnujte pozornost aktivnímu učení (všech) žáků.

Plánování výuky pozpátku (od cílů)

Učební činnosti žáků a jejich hodnocení jsou vzájemně propojené.

Kritéria pro plán vyučovací hodiny:

1. Stanovil/a jsem si jasné a dosažitelné cíle výuky vzhledem k věku žáků a s respektem k didaktickému potenciálu vylosovaného textu.
2. Stanovil/a jsem vhodné důkazy o (na)učení.
3. Formy a metody výuky odpovídají stanoveným cílům.

Po celou dobu státní zkoušky se se vyjadřuji náležitě vzhledem ke komunikační situaci, používám kultivovaný jazyk, vhodnou terminologii, můj projev je bez výplňkových slov.

Přehled textů

1. FISCHEROVÁ, Daniela. *Milion melounů – Mlhavá báseň o plchovi*
2. FISCHEROVÁ, Daniela. *Milion melounů – Naopak* + HOŘEC, Jaromír. *Popletená říše*
3. SILVERSTEIN, Shel. *Jen jestli si nevymejšlíš – Bordelář*
4. MALÝ, Radek. *Listonoš vítr*
5. KRÁL, Robin. *Vynalezárium*
6. WOOLLARD, Elli. *Ezop o zvířátkách – Dva poutníci a medvěd*
7. BARTOŠ, František, HRUBÍN, František. *O veliké řepě*
8. NIKL, Petr. *Lingvistické pohádky – Pohádka o sprše*
9. LOBEL, Arnold. *Pan Sova – Slzičkový čaj*
10. PALACIO, Raquel. *(Ne)obyčejný kluk*
11. MOURLEVAT, Jean-Claude. *Jefferson*
12. DVOŘÁK, Jiří. *Rostlinopis – Kaktus*
13. LINDGRENOVÁ, A. *Bratři Lví srdce*
14. BRUKNER, J. *Usínání* + SKÁCEL, J. *Uspávánka se sněhem a krásnou paní*
15. SÍS, Petr. *Zed'. Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*
16. RICHARD, Udo. *Indiánské příběhy.*
17. ŽÁČEK, Jiří; SKÁCEL, Jan; FRYNTA, Emanuel. *Podzim*
18. DAHL, Roald. *Matylda*
19. BORKOVEC, Petr. *Věci, které ztrácíme*
20. DAUVILLIER, Loc. *Dítě s hvězdičkou*

**Mlhavá báseň
o plchovi...
nebo možná ne**

Mlha leží na nábřeží,
mlha mlží kolem věží...
A z těch hustých mlh
vynořil se plch.

Byl to plch, či nebyl? Kdoví...
Píšu vůbec o plchovi?
Třeba to byl plž!

V mlze rozeznáš to stěží.
V básni na tom nezáleží.
Tak budu psát o plžovi!
Jen si, mlho, mlž!

(FISCHEROVÁ, D. Milion melounů – Mlhavá báseň o plchovi. Ilustrovala Irena ŠAFRÁNKOVÁ.)

2

Naopak

Tik a tak, je to tak!
Hodiny jdou naopak.

Dnes je čtvrtek, zítra středa.
Zítra narodí se děda.
Ale za šedesát let
- to mu bude asi pět -
bude žvatlat jako děčko.

A to ještě není všecko!
Z babiček zas budou holky,
půjdou do mateřské školky,
pak z nich budou malinká
ukřičená miminka...

Tik a tak, tik a tak!
Ale co se stane pak?

(Fischerová, D. Million melounů – Naopak. Ilustrovala Irena ŠAFRÁNKOVÁ.)

Popletená říše

Děšť tam padal vzhůru,
mráz tam lidi hřál.
Kdo spal, ten byl vzhůru,
pravdomluvný lhal.

Myš honila kočky,
z jablek rostl květ,
v létě byly vložky,
hořce chutnal med.

Oheň hasil vodu,
lva vystrašil zajíc,
rád byl, kdo měl škodu,
hlad měl, kdo jed' krajíc.

V popletené říši Ešír
kos je sok a kal je lak,
dálku zvažíš, vodu změníš –
všechno je tam naopak.

(Hořec, J. Popletená říše)

In: ŠRÁMEK, Petr. *Nebe - peklo - ráj: tyglík české poezie pro děti 20. století.*

Ilustrovala Alžběta SKÁLOVÁ, ilustrovala Alžběta ZEMANOVÁ, ilustroval Radana PŘENOSILOVÁ.

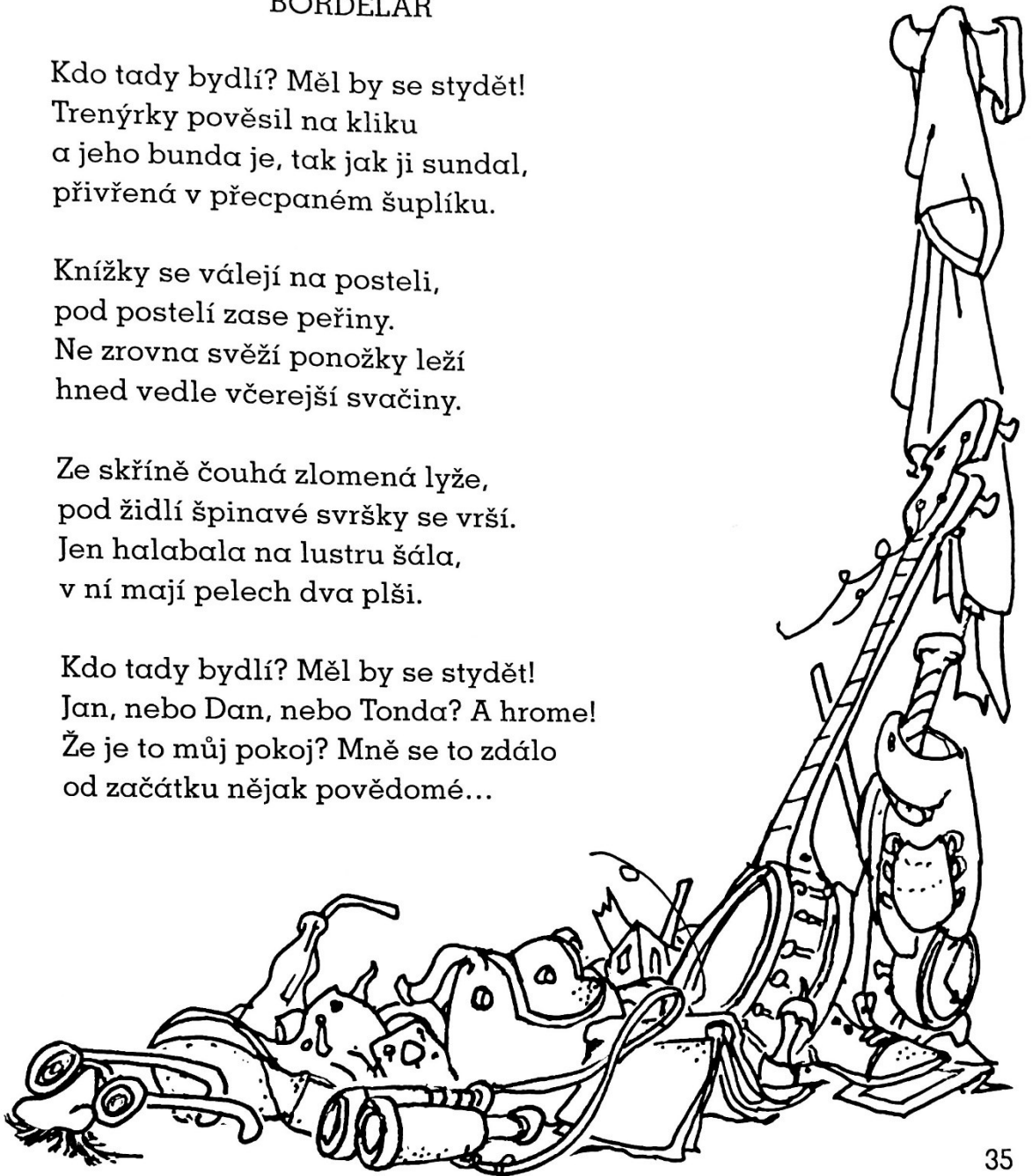
BORDELÁŘ

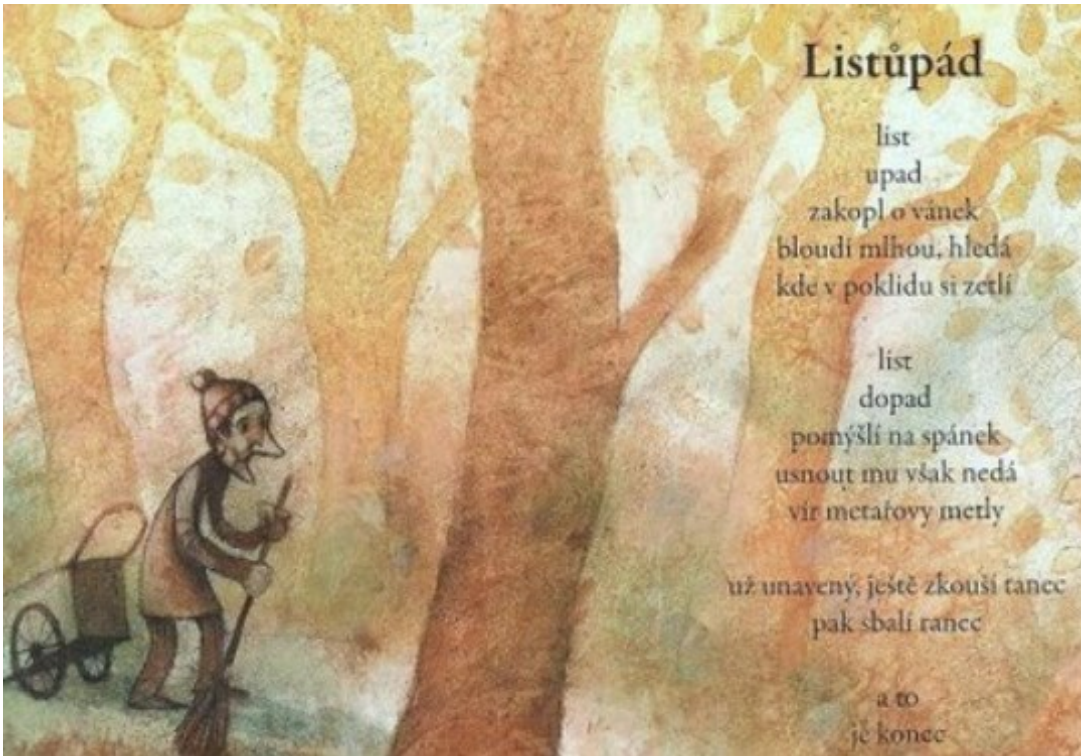
Kdo tady bydlí? Měl by se stydět!
Trenýrky pověsil na kliku
a jeho bunda je, tak jak ji sundal,
přivřená v přečpaném šuplíku.

Knížky se válejí na posteli,
pod postelí zase peřiny.
Ne zrovna svěží ponožky leží
hned vedle včerejší svačiny.

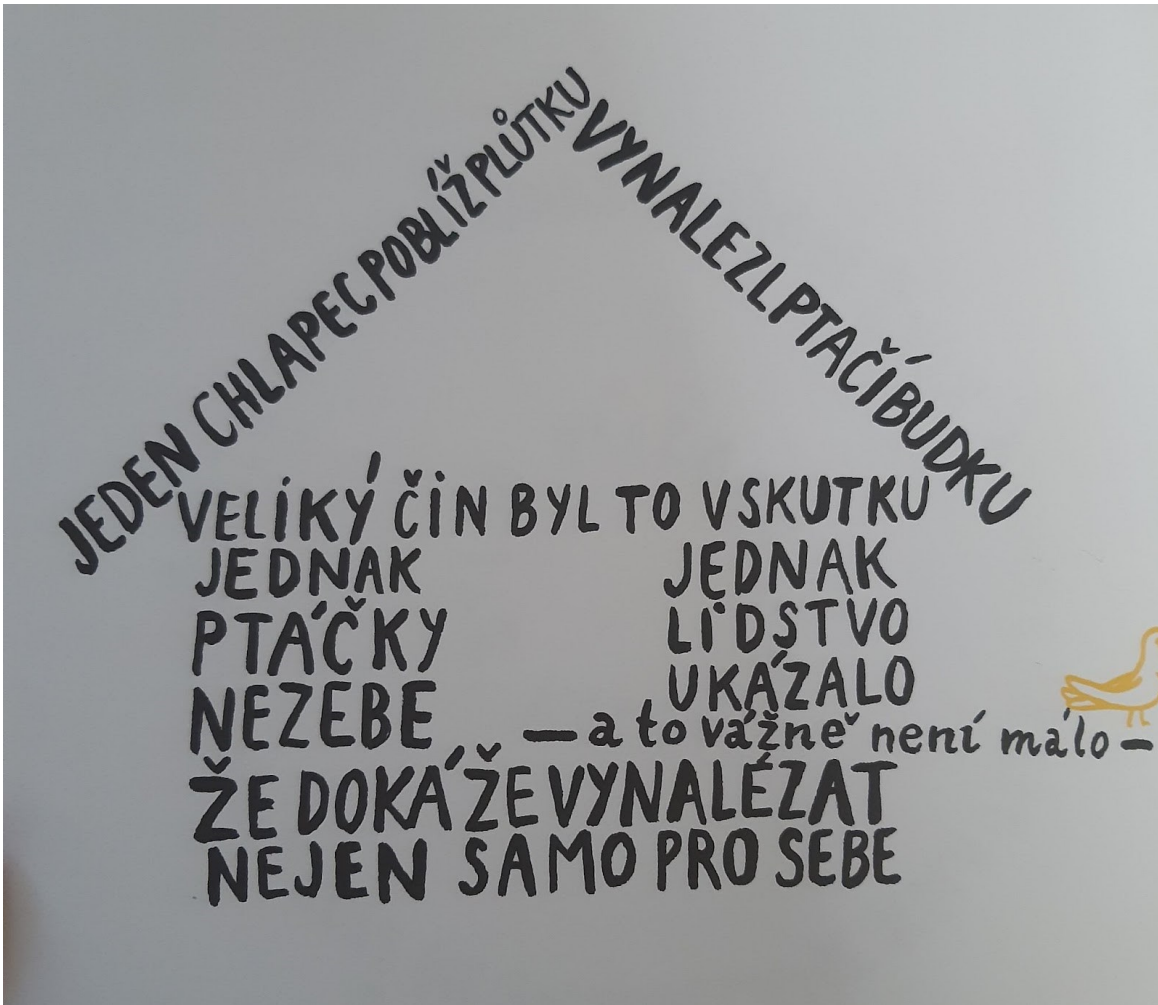
Ze skříně čouhá zlomená lyže,
pod židlí špinavé svršky se vrší.
Jen halabala na lustru šála,
v ní mají pelech dva plši.

Kdo tady bydlí? Měl by se stydět!
Jan, nebo Dan, nebo Tonda? A hrome!
Že je to můj pokoj? Mně se to zdálo
od začátku nějak povědomé...

(MALÝ, R. Listonoš vítr.
Ilustroval Pavel ČECH)

(KRÁL, Robin. Vynalezárium – Kaligram. Ilustrovala Jana HRUŠKOVÁ)

Dva poutníci a medvěd

Kdysi dávno, kdesi v dáli
lesem spolu cestovali
dva veselí přátelé.
On byl velký, ona malá,
jak jim cesta ubíhala,
zpívali si vesele:
„To se máme, že se máme,
za přátelství život dáme!
Jedna menší, druhý větší,
pomůžem si v nebezpečí... ííí!“

Co to tu dupe a funí a šramotí?
Co láme větvičky v křoví tam naproti?
Malá to zespoda pohledem nezjistí.
„Koukni se, příteli, ty vidíš přes listí.“
Velký se podívá a vidí MEDVĚDA!
Hned šplhá po stromě tak rychle, jak se dá.
„Jéé,“ křičí malička, „pomoz mi taky tam,
větvě jsou vysoko, jakpak tam vyšplhám?
Jedna menší, druhý větší,
pomůžem si v nebezpečí!!!“
„Nezlob se,“ veliký ze sebe vypraví,
„dolů už nelezu, tady jde o zdraví!“

Chudinka maličká třese se děsem
a lesem pomalu medvěd jde sem!
Malá si v zoufalství zalehne do trávy,
medvěd jí zabrzdí půl kroku od hlavy.
Tesáky vycení, hlavu jí očuchá
a pak jí bůhvíco zašeptá do ucha.
Potom se zvedne a zase se odvalí,
přes mech a přes křoví až někam do dáli.
„Řekni, co povídal?“ velký se vyptává.

„Řek’, že jsou přátelství pravá a nepravá.
Mám se prý vyhýbat zloduchům zbabělým,
takoví lidé mi nebudou přáteli.
Skutečný přítel mě nenechá ve štychu
jen kvůli záchraně vlastního kožichu.
To, co jsi udělal, to přítel nedělá!“
Řekla a sama pak za křovím zmizela.

7

Dědeček zasadil řepu. Vyrostla řepa velká, převeliká.

Dědeček chtěl řepu ze země vytáhnout. Táhl, táhl, ale řepu nevytáhl.

Zavolal na babičku: „Babičko, babičko, prosím pomoz mi vytáhnout řepu.“

Babička přišla, aby dědečkovi pomohla. Babička chytila dědečka, dědeček chytil řepu. Táhli, táhli, ale řepu nevytáhli. Zavolali na vnučku: „Vnučko, vnučko, prosím pomoz nám vytáhnout řepu.“

Vnučka přišla, aby dědečkovi a babičce pomohla. Vnučka chytila babičku, babička chytila dědečka, dědeček chytil řepu. Táhli, táhli, ale řepu nevytáhli. Zavolali na pejska: „Pejsku, pejsku, prosím pomoz nám vytáhnout řepu.“

Pejsek přiběhl, aby jim pomohl. Pejsek chytil vnučku. Vnučka chytila babičku, babička chytila dědečka, dědeček chytil řepu. Táhli, táhli, ale řepu nevytáhli. Zavolali na kočičku: „Kočičko, kočičko, prosím pomoz nám vytáhnout řepu.“

Kočička přiběhla, aby jim pomohla. Kočička chytila pejska. Pejsek chytil vnučku. Vnučka chytila babičku, babička chytila dědečka, dědeček chytil řepu. Táhli, táhli, ale řepu nevytáhli.

Zavolali na myšku: „Myško, myško, prosím pomoz nám vytáhnout řepu.“ Myška přiběhla, aby jim pomohla.

Myška chytila kočku, kočka chytila pejska, pejsek chytil vnučku, vnučka chytila babičku, babička chytila dědečka, dědeček chytil řepu. Táhli, táhli, až řepu vytáhli!

A byla to řepa veliká, převeliká. Donesli pak řepu domů. Doma ji společně uvařili a snědli. A jestli ji nesnědli, jedí ji tam ještě dnes.

(BARTOŠ, F. O veliké řepě. upraveno Hanou Zobáčovou, Pasparta, 2015)

Dědek řepu zasadil,
u pole se posadil,
čekal, čekal,
mráz ho lekal,
sluníčka se bál,
dešti jenom lál.
Bez večeře, bez oběda
čeká dědeček,
najednou se hlína zvedá,
roste kopeček.

"Bábo, roste řepa!"
"Prosím tě, co vidíš!"
"Bábo, což jsi slepá?"
"Dědku, ty mě šidíš!"
Zavolali vnučku,
vnučka pejska,

pejsek kočku,
kočka myš.

Chytli se a čekají,
šepty, šepety šeptají -
neslyšíš?

Myšce byla dlouhá chvíle,
hopsala si rozpustile,
trhla kočkou,
kočka pejskem,
pejsek vnučkou,
vnučka bábou,
bába dědkem -
dědek prázdné ruce měl,
nikoho se nadržel,
udělali bác...

Kopeček se ještě chvěje,
jak se pod ním krtek směje.

(HRUBÍN, F. O veliké řepě)

Pohádka o sprše

je

když se zvířata promění.

Po maškarním plese šla zvířata v maskách do sprchy v pořadí: Ostrochod, Mravkostaj, Ptakohlav, Velrožec, Hranolev, Lenorep, Smrtipysk a Nosobloud, a takto si spolu spiklenecky povídala: „Poslyš, Ostrochode,“ řekl Mravkostaj, „ty to nemáš špatné, vidíš všechno vzhůru nohama a ještě nemusíš nikam spěchat.“ „To se teda pleteš, Mravkostaji,“ odpověděl Ostrochod, „taky si někdy pěkně zaručkuji, pro tebe jistě není takový problém to své tělíčko někam schovat...“ „Ty, Ptakohlave,“ rozčiloval se Velrožec, „já už se pomalu neunesu, tobě stačí jen tak ledabyle mávat křidélky a ještě si drze sedneš na můj nos!“ „Nemysli si, Velrožče,“ zasmál se Ptakohlav, „ty si taky užíváš řeky, která tě nadnáší a nic po tobě nechce. Tebe zas hned tak něco neodfoukne...“ „Hranolve,“ obdivně skuhral Lenorep, „proplouváš pískem, jako by to byla voda, zdaleka nejsem tak rychlý jako ty.“ „Hohó,“ zasmál se Hranolev, „ale krunýř mi nepůjčíš, jsi v něm jako v pevnosti, kdežto já se musím pořád skrývat...“ „Smrtipysku,“ posmíval se Nosobloud, „kdes přišel k té paradě, ani ta maska tě nezachrání!“ „Moc se nesměj, Nosobloude,“ opáčil Smrtipysk, „ty jsi to s tím hrbem taky zrovna nevyhrál... a nezávážej, když mluvíš...“ To už se ale všichni koupali, stříbrný vodopád se třásl o skálu, voda rozpouštěla jejich masky a v drobných kapičkách leskla se duha. Uhodnete, jaká zvířata vylezla ze sprchy?

(NIKL, P. Lingvistické pohádky – Pohádka o sprše)

9

Slzičkový čaj

Pan Sova si vzal z almárky sklenici na vodu.

„Dnes večer si uvařím slzičkový čaj,“ těšil se.

Dal si konvici do klína a řekl: „Dobrá, hned se dáme do práce.“

Seděl tiše a zamyšleně. Myslel na samé velice smutné věci.

„Židle si zlámala nožičku,“ řekl pan Sova nešťastně. A v očích se mu objevily slzy.

„Je písnička, kterou si nikdo nezaspívá, protože všichni zapomněli její slova.“ Při tom pomyšlení mu bylo do pláče. Veliká slza se skutálela a dopadla na dno konvice.

„Lžice zapadla za kamna a už ji nikdy nikdo nenajde,“ hořekoval pan Sova. A slzy do konvice se jen hrnuly.

„Je knížka, která se nedá číst, protože z ní někdo vytrhal pár stránek,“ popotáhl pan Sova.

„Jsou hodiny, které stojí a marně čekají na někoho, kdo je natáhne.“

Pan Sova se rozbřečel. Slza za slzou kapala do konvice. „Kolik krásných východů slunce lidé neviděli, protože spali,“ naříkal.

Pak si představil šťouchané brambory opuštěné na talíři, protože na ně nikdo neměl chuť. A tužičku tak krátkou, že už s ní nejde psát...

Pan Sova přemýšlel o mnoha smutných věcech a plakal a plakal. Konvice byla brzo plná jeho slz.

„A dost!“ řekl si pan Sova. „To stačí.“

Přestal plakat, postavil konvici na kamna a těšil se na čaj. Bylo mu pěkně a usměvavě, když si nalil první šálek.

„Někomu by se mohlo zdát, že má poněkud slanou chuť,“ řekl pan Sova znalecky, „ale slzičkovému čaji se nic nevyrovná!“

10

Celé září mi dalo dost zabrat. Dosud jsem nemusel vstávat každé ráno tak brzy a nebyl jsem zvyklý na tolik domácích úkolů. A na konci září mě taky čekal první „test“. Když mě doma učila máma, žádné testy mi nedávala. Ani trochu se mi nelíbilo, že už nemám tolik volného času. Dřív jsem si mohl hrát, kdykoliv se mi zachtělo, ale teď jsem měl pořád pocit, že musím dělat něco do školy.

V samotné škole to taky nebyla procházka růžovou zahradou. Při každém novém předmětu se na mě děti jakoby nedívaly, ale po očku si mě prohlížely zpoza sešitů nebo když si myslely, že to nevidím. Vyhýbaly se mi širokým obloukem, aby se se mnou nemusely potkat. Mám snad nějakou infekční chorobu? Bojí se, že je ten můj znetvořený obličej nakažlivý?

Na chodbách byla vždycky spousta lidí a moje tvář často někoho vylekala. Asi o mně ještě neslyšeli všichni. Probíhalo to vždycky stejně – takové dítě, když mě vidělo poprvé, nejdřív zalapalo po dechu a pak se muselo zhluboka nadechnout, jako když se chcete potápět. Prvních pár týdnů se to dělo několikrát denně, na schodech, před skříňkami, v knihovně... V Beecherově škole je pět set žáků, snad mě už konečně každý jednou potká! Bylo mi jasné, že o mně mezi sebou mluví, protože každou chvíli jsem si všiml někoho, jak na mě loktem upozorňuje svého kamaráda nebo jak si šeptají s rukou před pusou, když procházím kolem. Můžu si jen domýšlet, co si o mně asi tak povídají. Radši to ale ani nechci vědět.

Netvrdím, že by mi dělali nějaké naschvály. Nevysmívali se mi a ani nevydávali za mými zády nějaké posměšné zvuky. Chovali se jako normální děti. Chápal jsem to a rád bych jim řekl: Já vím, že vypadám divně, jen si mě klidně prohlízejte, já nekoušu. A musím přiznat, že kdyby se najednou ve škole objevil třeba wookiee, byl bych taky zvědavý a asi bych na něj zíral úplně stejně. A kdybych šel právě s Jackem nebo se Summer po chodbě, tak bych jim pošeptal: „Podívejte, támhle je wookiee!“ A kdyby mě při tom ten wookiee přistihl, věděl by, že to nijak zle nemyslím, že jen upozorňuju kamarády na to, že je to on.

Dětem ze společných předmětů to trvalo asi týden, než si na mě zvykly. Vídali jsme se každý den.

A trvalo asi další dva týdny, než si na mou tvář zvykly děti z celého pátého ročníku. Potkávali jsme se v jídelně, na dvoře, při tělocviku, v knihovně a v počítačové laboratoři.

A ostatním ročníkům ve škole to trvalo asi měsíc, než jsem pro ně přestal být senzací. Některé děti byly mnohem větší než já, nosily divné účesy a některé dokonce měly v nose náušnice. Taky se jim už začínaly dělat na obličejí pupínky. Nevypadaly tedy nic moc, ale nikdo z nich nebyl tak ošklivý jako já.

11

Mladý ježek Jefferson Bouchard z Hrnčírny dokončil úklid svého příbytku a pobrukoval si drobná pam... padam... pampam..., jak to dělají lidé ve velmi dobré náladě. Když bylo všechno v dokonalém pořádku, vyklepaný smetáček na okně a lopatka na smetí zavěšená na háčku, naprogramoval troubu tak, aby brambory na smetaně byly pěkně dokřupava, až se vrátí. Pak vklouzl do sáčka, zapnul ho na prostřední knoflíky a všiml si, že se látka kvůli jeho kulatíci mu se bříšku nepěkně kroutí. Bude muset trochu přibrzdit se sušenkami.

Postříkal se voňavkou „Mláží“, v předsíni si zašněroval dokonale vyleštěné botky, přičemž postupně položil na taburetku k tomu určenou nejprve pravou a pak levou nohu, utáhl si batůžek přes ramena a vyrazil. Dnes ráno mu ke štěstí stačilo opravdu málo: rozhodl se zajít ke kadeřníkovi. Praštilo ho to do očí, když se ráno šlehtil: jeho elegantní čupřinka byla celá rozčepýřená. A on strašně nerad vypadal nedbale. Je to tak: vyjde si do města a dá si drobet poladit frizuru!

Při té příležitosti vrátí v knihovně knížku, kterou si půjčil minulý týden, dobrodružný román *Sám na řece*. Děj se odehrává na řece Orinoko a hrdina, lidský mladík Chuck, s nezlomnou odvahou překonává všechny útrapy. Samota, hlad, žízeň, komáři, indiáni, lijáky, příšerné vedro, divoká zvířata – se vším se vypořádá.

Jefferson, s peřinou přitaženou hezky k bradě a kouřícím hrnkem bylinkového čaje na nočním stolku, se cítil úplně jako Chuck, až občas překvapeně zjistil, že při čtení zatíná pěsti a třeští oči. Jisté je, že ho román udržel vzhůru až do rána po dvě noci po sobě.

(MOURLEVAT, J. C. Jefferson. Ilustroval Antoine RONZON. Přeložila Hana ZAHRADNÍČKOVÁ)

Kaktus

Kdybyste někdy vynalézali velblouda, pořádně si prohlédněte kaktus. Oba jsou dokonalé stroje na přežití v poušti. Vedro a sucho, ve kterých se buňky scvrkávají jako rozinky, vyždímají kdekoho. Tihle dva se ale nebojí: uměli se zařídit.

Dávejte pozor, kolik šikovných zlepšováků si pořídili. Zásobu vody. Tlusté tělo kaktusu, zrovna tak jako velbloudí hrby (a taky krev), je napumpované vláhou. Dá se odtud čerpat dlouhé týdny, a jen vrásky v kůži ukazují, jak těžký ten život je.

Nepromokavý slunečník. Kaktus má tělo pokryté vrstvou, která z něj nepustí ani mráček páry. Opíralo by se mu do listů slunce? Pryč s nimi – místo nich má trny. Mohla by mu poušť upíjet i z kořenů? Mohla – zabalit je nepropustným pláštěm! A co tělo: jak má vypadat, aby do něj nemohlo horko? No přece koule – vypaseny sud, do jehož středu nedosáhne ani ten nejpichlavější paprsek. I velbloud má šikovnou srst a tělo stavěné tak, aby k němu slunce mohlo nejmíň, když stojí vysoko na obloze. Dlouhé nohy ho navíc chrání před teplem, které se odráží od země. A k tomu tvrdé mozoly na břiše: když na to přijde, může se velbloud skrčit, aniž se popálí o horký písek.

Okap. Noc co noc se na poušti srazí pár kapek rosy. Proto jsou na kaktusech trny: vláha, která se usadí na kulatém těle, po nich steče na zem – rovnou ke kořenům. Tohle velbloud neumí – ale o to míň je vybíravý. Když na to přijde, dokáže se napít i slané vody.

Šetřič páry. Kdo žije, musí taky dýchat. Rostliny ve dne vdechují oxid uhličitý a do vzduchu vracejí kyslík, v noci naopak. S tím ovšem i upouštějí páru – a to je na

poušti zlé. Kaktusy to vyhmátly: přes den nechávají průduchy – to jsou otvory, které slouží rostlinám jako nozdry – zavřené a potřebné zásoby si nalapají přes noc, kdy se obláčkům do vychladlého vzduchu nechce. Velbloud se nenechal zahanbit: může nozdry zaklapnout, aby mu z nich zbytečně neunikala pára. Že by se potil, o tom nemůže být řeč. A čurá tak hustě, že to málem šustí.

A nakonec – celoživotní siestu. V horku se nemá spěchat: to ví každý, a kaktusy nejlíp. Rostou pomalu, jako by si každé lupnutí v zelených zádech třikrát rozmýšlely. Nikdo se jim, zmoženým samotou a sluncem, nemůže divit. Ani velbloudi ne. Jenže ti udělali chybu: nechali si narůst nohy a pak ukázali lidem, že se dají ochočit – a teď už se z toho nevyzují... Mít tak pichlavý kožich jako kaktusy, byl by s nošením věder a zadků konec!

Tak vidíte. Vypadá to, že ten, kdo vymyslel velblouda, pokukoval po kaktusu – ale jen tak po očku, aby ho nikdo nenachytil při opisování. Nebo obráceně. Jedna věc je na tom ale divná: kde žijí velbloudi, tam nerostou kaktusy. Anebo naopak.

Dromedár aby se v tom vyznal.

Dobrá otázka

Jak rostliny přežijí v poušti?

Schovají se do písku. Kromě kaktusů a dalších sukulentů je poušť domovem mnoha jiných rostlin. Většinu času ale nejsou vidět: spí v cibulích a semenech ukrytých pod zemí. Jakmile zaprší, rychle vyklíčí, rozkvetou, dozrají a pošlou do světa svá semena... Ta, která zapadnou mezi zrnka písku, tam musí roky čekat, než zase zaprší.

TEĎ PŘIJDE TO NEJHORŠÍ. Na co ani pomyslet nedokážu. A přitom na to nemůžu přestat myslet.

Můj bratr Jonatán mohl pořád ještě sedět u mě, po večerech mi povídat, chodit do školy, hrát si s dětmi v ulici, svařovat mi vodu s medem a vůbec. Ale už tu není... není!

Jonatán je teď v Nangijale.

Bolí to tolik, že o tom ani mluvit nemůžu. V novinách o tom psali tohle:

Včera ve večerních hodinách vypukl ve čtvrti Jiskřany divoký požár, kterému padl za oběť jeden lidský život. Dřevěný dům vyhořel do základů. V okamžiku požáru ležel v bytě ve třetím patře upoután na lůžko 10letý nemocný chlapec Karel L. Jeho bratr, 13letý Jonatán L., se právě vracel domů, a než mu v tom bylo možno zabránit, vrhl se do hořící budovy ve snaze malého chlapce zachránit. Vzápětí vzplálo celé schodiště a chlapcům zůstala jediná možnost: pokusit se o záchranu skokem z okna. Dav lidí, který se shromáždil před domem, s brůzou a bezmocně přiblížil tomu, jak si 13letý posadil mladšího bratra na záda a seskočil z okna. Pádem se těžce zranil. Na následky zranění na místě zemřel. Mladší bratr, kryt jeho tělem, vyvázl bez úhony. Matka obou sourozenců je švadlena a v době požáru byla u zákaznice. Po návratu utrpěla těžký šok. Příčina požáru se vyšetřuje.

Na další stránce novin se také psalo o Jonatánovi. Napsala o něm jeho učitelka. Stálo tam:

Drabý Jonatáne Lve, neměl by ses vlastně jmenovat Jonatán Lví srdce? Pamatuješ, jak jsme se učili v dějepise o brdinném anglickém králi, který se jmenoval Richard Lví srdce? Pamatuješ, jak jsi tenkrát řekl: Panečku, já bych asi nikdy nedokázal být tak statečný, jak se píše v učebnici. Drabý Jonatáne, i když

se o tobě v dějepise psát nebude, v rozhodující chvíli jsi byl stejně odvážný a stejně velký hrdina. Tvoje učitelka na tebe nikdy nezapomene. Spolužáci na tebe budou dlouho vzpomínat. Ve třídě nám bude chybět náš veselý, milý Jonatán. Ale koho bohové milují, umírá mladý. Jonatáne Lví srdce, odpočívěj v pokoji!

Greta Anderssonová

Učitelka je sice trochu praštěná, ale měla ho ráda, Jonatána měli rádi všichni. A moc se mi líbilo, že přišla na ten nápad přejmenovat Jonatána na Lví srdce, to bylo skutečně výstižné.

V celém městě asi není nikdo, komu by po Jonatánovi nebylo smutno a koho by nenapadlo, že by bývalo lepší, kdybych místo něj umřel já. To jsem poznal na všech paních, které k nám nosily látky, mušeliný a tak. Když procházely kuchyní a dívaly se na mne, vzdychaly a mamince pak říkaly:

„Chuděrko, a zrovna Jonatán, takový skvělý!“

Teď bydlíme v domě vedle toho starého, který vyhořel. V úplně stejném bytě, jenom v prvním patře. Od lidí a od paní, kterým maminka šije, jsme dostali nějaký nábytek. Ležím na skoro stejné pohovce v kuchyni. Všechno je skoro jako dřív. A všechno, všecičko je jiné než dřív. Protože tu není Jonatán. Nikdo u mě nesesedává a nepovídá mi a jsem sám, až mě píchá u srdce. Jenom ležím a šeptem si opakuji slova, která mi Jonatán řekl, než umřel. Hned potom, jak jsme skočili z okna. Nejdřív ležel tváří v hlíně, ale někdo ho pootočil a já jsem mu viděl do obličeje. Z koutku pusy mu tekla krev a mluvil jen s námahou. Ale zdálo se mi, že se snaží usmát. Zašeptal: „Neplač, Suchárku, uvidíme se v Nangijale!“

Řekl jenom to a nic víc. Pak zavřel oči, lidé ho odnesli pryč a já ho už nikdy neviděl.

Na první dny bez něj se mi ani nechce vzpomínat. Ale zapomenout něco tak hrozného taky nejde. Ležel jsem na pohovce a tolik jsem myslel na Jonatána, že se mi málem hlava rozskočila, a nikomu na světě se nemohlo po nikom stýskat víc než mně po Jonatánovi. A taky jsem se bál.

14

Josef Brukner
Usínání

Usínají tuleňátka,
usínají ve skalách,
i když moře kolem skučí,
nikdo jim nezaspívá.

Usínají strašidylka,
usínají v jeskyňkách,
i když bručí, i když mručí,
nikdo jim nezaspívá.

Usínají malí pejsci,
usínají v boudičkách,
i když vyjí, i když vrčí,
nikdo jim nezaspívá.

Usínají malé micky,
usínají na půdách,
i když vrní, i když předou,
nikdo jim nezaspívá.

Usínají malé děti,
usínají v postýlkách,
i když brečí, i když ječí,
maminka jim zaspívá.

Z knihy *Klíč od království*.
Albatros: Praha 1985
Ilustrace Josef Paleček

Jan Skácel
**Uspávanka se sněhem
a krásnou paní**

V ledové sluji
z jinovatky krajku
okolo hrdla krásná paní má

a zpívá šeptem,
zpívá uspávanku
a je to píseň stříbrná.

V zavátých úlech
včely střeží med,
ve sněhu zajíc
udělal si jamku

a spi, můj hochu,
už i medvídek
se schoval
do zimního spánku.

V ledové sluji
z jinovatky krajku
okolo hrdla krásná paní má

a zpívá šeptem,
zpívá uspávanku
a celou zem tou písní uspává.

Z knihy *Básně pro děti*.
Jak se učil vítr číst

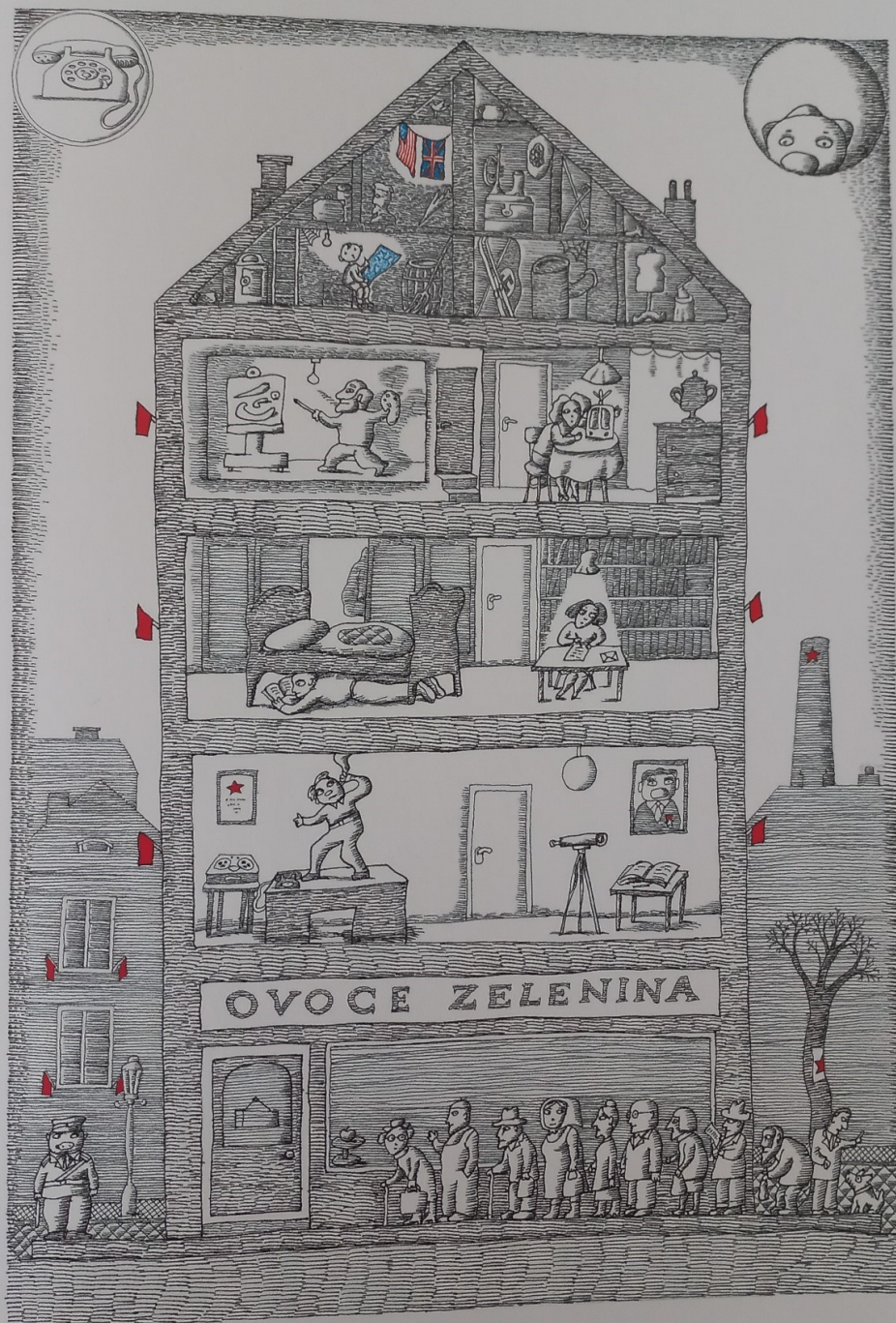

*Odposlouchávají
se telefony.*

*Je zakázáno
vyvážet západní
vlajky.*

*Povoleno je pouze
oficiální umění,
socialistický
realismus.*

*Některé knihy
a filmy jsou
zakázané.
Umění a kultura
je cenzurována.*

*Poslech západního
rozhlasu je
zakázáný
(a pro jistotu ještě
rušen rušičkami).*

*Dopisy jsou
otevírány
a kontrolovány.*

*Informátoři
dostávají odměnu
za donášení.*

*Je nedostatek téměř
všeho zboží. Lidé
stojí dlouhé fronty.*

Pak zjistil, že o některých věcech se nemluví.

(SÍS, P. Zed'. Jak jsem vyrůstal za železnou oponou)

16

Kde vzali indiáni oheň?

Před mnoha a mnoha zimami, když ještě indiáni neznali oheň, žil u Medvědí řeky mladý náčelnický synek. Protože měl od narození jednu nohu kratší a kulhal, říkali mu všichni Kulhavá Noha.

Všichni se mu smáli a pokřikovali na něj: „S takovouhle nohou se nikdy nemůžeš stát naším náčelníkem!“

A tak Kulhavá Noha utíkal do lesa, kde se učil docela sám všemu, co musí umět správný indián.

Z Kulhavé Nohy se stal bezchybný střelec, nejlepší lovec a nejudatnější válečník.

Jednoho dne k němu promluvil moudrý kalous ušatý:

„Chceš se stát náčelníkem? Pak jdi za Matkou Slunce, vezmi oheň a přines ho svému kmeni. Ale opatrně! Cesta je nebezpečná!“

A tak se Kulhavá Noha vydal na cestu. Zanedlouho došel k hluboké propasti, která mu ale nenaháněla vůbec strach. Pokácel strom, směle po něm přešel a pokračoval dál ve své cestě.

Na prérii musel čelit tříhlavému chřestýši. Ale i tentokrát si věděl rady. Zkrotil hada holí a nacpal ho do pytle.

Znenadání na něj zaútočil jednooký sokol. Ale Kulhavá Noha rychle popadl síť, hbitě ho spoutal a vzal s sebou.

Nakonec Kulhavá Noha dorazil až k příbytku Matky Slunce.

„Velice ti děkuji, že jsi pochytal tyhle nestvůry, aby už žádná z nich nemohla páchat žádné zlo,“ řekla.

„Vezmi si jako odměnu za své služby sluneční paprsek a dones ho svému kmeni.“

Kulhavá Noha poděkoval Matce Slunce a pospíchal směrem ke své vesnici.

To bylo ale radosti, když Kulhavá Noha přinesl svému lidu oheň. Nyní už mohli indiáni své úlovky opékat a vařit. A když nastaly studené zimní noci, už nemuseli více mrznout.

Indiáni slavili svátek ohně a z Kulhavé Nohy udělali svého náčelníka: náčelníka Zlaté Slunce!

(RICHARD, U. *Indiánské příběhy*. Ilustroval LEOPÉ, překlad Radana Sedláčková)

(ŽÁČEK, J. Podzim)

(SKÁCEL, J. Babí léto)

(FRYNTA, E. Podzim)

1. Jiří Žáček

*Na obloze čtu si:
na jih odlétají husy.
Na zahradě za úvozem,
jablíčka už zvoní o zem.
V polích podzim hospodaří,
k večeri si mlhu vaří.*

2. Jan Skácel

Včera letěl vzduchem první bílý vlas.

*Zazvonil,
když zvolna k zemi padal-
a slova,
hrubá, nepokorná slova
v hrdle uvázla mi jako rybí kost.*

*Mé léto,
ty už také šedivíš?*

*Je tomu tak
a podzim přijde zítra.*

*Zas celé stromy budou odlétat,
zas ptát se budem,
kam a komu vstříc.
A ticho, chudé jako polní myš,
tu a tam za zády nám pískne.*

*Mé léto,
ty už také šedivíš?*

3. Emanuel Frynta

*Jak je ten podzim smutný,
teskný a přeukrutný -
rve listí z akátů,
zvedáme límce kabátů
a lije jako z putny.*

*Jak je ta zima krutá,
je tma jen táhne čtvrtá,
Vážem si šály na uzly,
rybník je celý zamrzlý
A mračna šedožlutá,
jak je ta zima krutá.*

*Jak je ta vesna děsná,
jezevce budí ze sna,
Otvírá hrdla skřivanům,
oráče budí z divanu,
A ztuhlé včelky z česna,
jak je ta vesna děsná.*

*Jak je to léto strašné,
vysychá voda v kašně,
Musí se sklízet obilí,
vlašťovky žerou motýly
A silnice jsou prašné,
jak je to léto strašné.*

*Vtom je také řešení
a smysl této básně
Že i když se to necení,
je na podzim i v jeseni
Tak sakramentsky krásně
a to je konec básně.*

Během následujících šesti měsíců pod bedlivým a účastným zrakem paní Phelpsově přečetla Matylida následující knihy:

Mikuláš Nickleby od Charlese Dickense
Oliver Twist od Charlese Dickense
Jana Eyrová od Charlotty Brontëové
Pýcha a předsudek od Jane Austenové
Tess z d'Urbervillů od Thomase Hardyho
Skryt v zemi od Mary Webbové
Kim od Rudyarda Kiplinga
Neviditelný od H. G. Wellse
Stařec a moře od Ernesta Hemingwaye
Hluk a vřava od Williama Faulknera
Hrozny hněvu od Johna Steinbecka
Dobří kamarádi od J. B. Priestleyho
Brightonský špalek od Grahama Greena
Farma zvířat od Georga Orwella

Byl to impozantní seznam a už teď byla paní Phelpsová naplněná obdivem a vzrušením, ale bylo asi dobré, že se tím vším nenechala unést. Skoro každý, kdo by byl svědkem úspěchů toho malého dítěte, by byl v pokušení udělat kolem toho velký rozruch a vytroubit tu novinu po vesnici i jinde, ale ne tak paní Phelpsová. Ona si hleděla svého a již dávno zjistila, že se zřídka vyplatí míchat se mezi rodiče a jejich děti.

„Pan Hemingway říká spoustu věcí, kterým nerozumím,“ řekla jí Matylida. „Zvlášť o mu-

žích a ženách. Ale stejně se mi to líbí. Tak jak to vypráví, mám pocit, jako bych byla zrovna tam na tom místě a dívala se, jak se to odehrává.“

„U dobrého autora máš vždycky takový pocit,“ poznamenala paní Phelpsová. „A netrap se tím, čemu nerozumíš. Posad se a nech slova plynout jako hudbu.“

„Ano, nechám.“

„Víš,“ zeptala se paní Phelpsová, „že veřejné knihovny, jako je tato, knihy půjčují a můžoš si je vzít domů?“

„To jsem nevěděla,“ odpověděla Matylida. „Mohla bych si je půjčit i já?“

„Samozřejmě,“ řekla paní Phelpsová. „Až si vybereš knihu, kterou chceš, přines ji ke mně, abych mohla udělat záznam, a na dva týdn-

bude tvoje. Když budeš chtít, můžeš si vzít víc než jednu.“

Od té doby Matylida navštěvovala knihovnu jen jednou týdně, aby si vzala nové knížky a ty staré vrátila. Její malá ložnice se teď stala čítárnou a tam sedávala a četla většinu odpolední, často s hrnkem horké čokolády vedle sebe. Nebyla dost vysoká na to, aby dosáhla na věci v kuchyni, ale měla v kůlně bedýnku, kterou si přinesla dovnitř, stoupla si na ni a dosáhla na všechno, co chtěla. Většinou si dělala horkou čokoládu. Dřív než ji zamíchala, zahřála mléko v hrnci na kamnech. Někdy si dělala instantní polévku nebo instantní kávu bez kofeinu. Bylo to příjemné vzít si teplý nápoj nahoru do pokoje a mít ho vedle sebe, sedět v tichém pokoji v prázdném domě a každé odpoledne číst. Knihy ji přenášely do nových světů a seznamovaly s úžasnými lidmi, kteří žili vzrušující životy. Vydala se na starodávnou plachtnici s Josephem Conradem. Jela do Afriky s Ernestem Hemingwayem a do Indie s Rudyardem Kiplingem. Cestovala po celém světě, zatímco seděla ve svém pokojíčku v anglické vesnici.

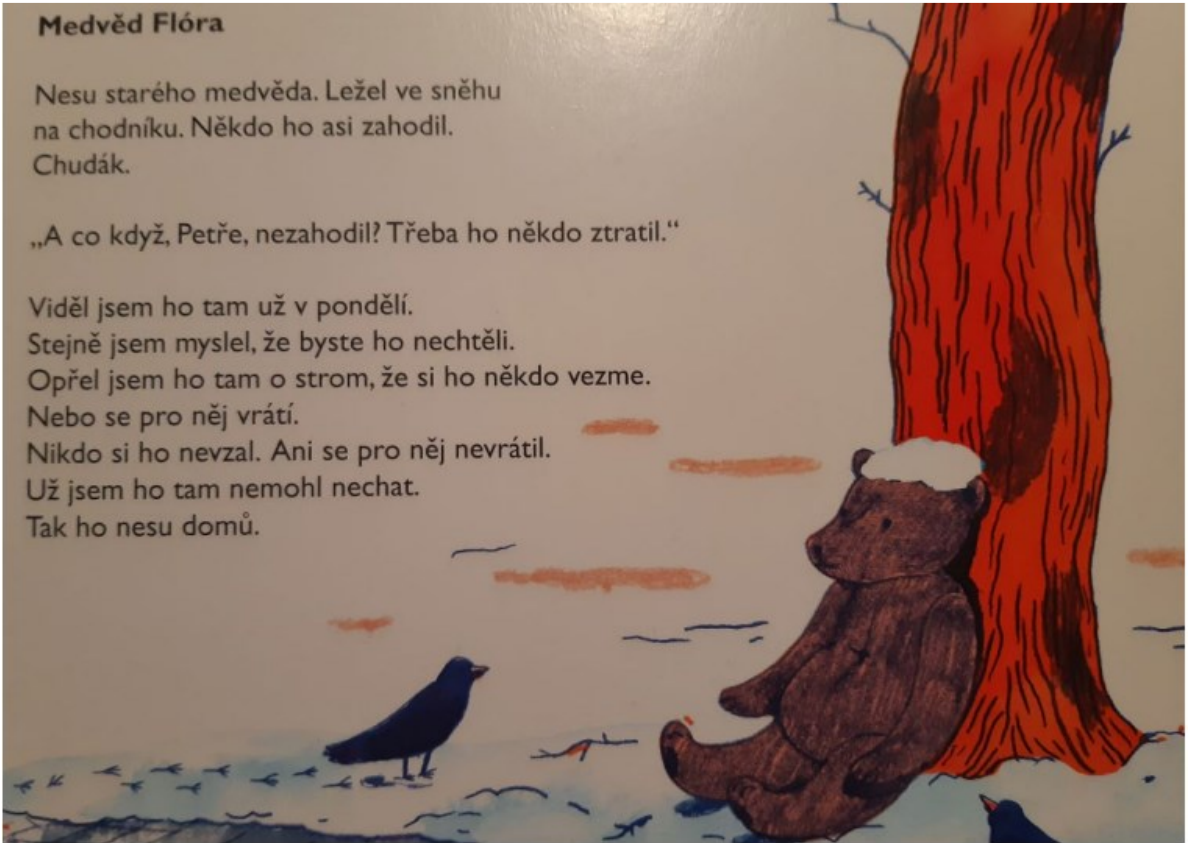

Medvěd Flóra

Nesu starého medvěda. Ležel ve sněhu
na chodníku. Někdo ho asi zahodil.
Chudák.

„A co když, Petře, nezahodil? Třeba ho někdo ztratil.“

Viděl jsem ho tam už v pondělí.
Stejně jsem myslel, že byste ho nechtěli.
Opřel jsem ho tam o strom, že si ho někdo vezme.
Nebo se pro něj vrátí.
Nikdo si ho nevezl. Ani se pro něj nevrátil.
Už jsem ho tam nemohl nechat.
Tak ho nesu domů.

Deštník

„Můj deštník zůstal v Potravinách.
Ráno tak lilo, potom přestalo...
Mami, to není moje vina!“

„Tak na něj myslí. Že je sám,
že se mu stýská a tak podobně...
Když na něj budeš myslet, počká tam!“

